

Virginia Woolf

Jurnalul unei scriitoare
Fragmente din Jurnalul Virginiei Woolf

Traducere:
ANCA IRINA IONESCU

EDITURA HERALD
București

PREFAȚĂ

În anul 1915, Virginia Wolf a început să țină cu regularitate un jurnal. A continuat să scrie până în 1941, și ultima consemnare a fost făcută cu patru zile înainte de moartea sa. Nu a scris în fiecare zi. Uneori există însemnări zilnice pentru perioade scurte de timp, dar cel mai adesea găsim o consemnare la câteva zile, după care urmează o pauză de o săptămână sau două. Dar jurnalul ne oferă 27 de ani de relatări continue din care aflăm ce a făcut, cu ce oameni s-a întâlnit și, ceea ce este cel mai important, ce a gândit despre acești oameni, despre ea însăși, despre viață și despre cărțile pe care le scria sau pe care spera să le scrie. A scris pe foi A4 care la început au fost prinse cu clipsuri de birou, ulterior legate în volume. Legam foile în coli mai mari, iar coperta era aproape întotdeauna din carton italian cu modele ștanțate, care se folosea frecvent pentru legat cărțile de poezie publicate de noi la *The Hogarth Press* și care îi plăcea foarte mult. Cumpăram hârtia și o legam deja sub formă de caiete, pentru ca ea să le poată folosi imediat, iar Virginia își scria aici atât romanele, cât și jurnalul. Când a murit, a lăsat 26 de volume de jurnal consemnate în acest gen de „cărți” chiar de mână ei.

Jurnalul este o scriere mult prea personală pentru a fi publicată în întregime în timpul vieții multora dintre persoanele la care se referă în el. Cred că este aproape întotdeauna o greșeală să publici extrase din jurnale sau scrisori, mai ales dacă omisiunile au fost făcute cu scopul de a proteja sentimentele sau reputația celor aflați în viață. Omisiunile distorsionează sau disimulează aproape întotdeauna adevăratul caracter al autorului jurnalului sau scrisorilor și realizează în plan spiritual ceva asemănător cu ceea ce realizează în plan material un tablou în stilul academic, în care ridurile, negii, încruntările și asperitățile sunt atenuate. Chiar și când sunt publicate în cea mai bună formă și fără ștersături, jurnalele oferă un portret distorsionat sau unilateral al autorului, deoarece, așa cum remarcă însăși Virginia Woolf undeva prin aceste jurnale, omul are obiceiul să consemneze un anumit tip de stare sufletească – iritarea, nefericirea – și nu scrie în jurnal atunci când trăiește sentimente opuse. De aceea portretul este de la bun început dezechilibrat, iar, dacă cineva mai îndepărtează deliberat o altă caracteristică, poate deveni o simplă caricatură.

Cu toate acestea, cartea de față este alcătuită din fragmente extrase din jurnalele Virginiei Woolf. Ea și-a folosit parțial jurnalele așa cum sunt utilizate în mod normal – adică pentru a consemna ceea ce făcea și ceea ce gândea despre oameni, despre viață și despre univers –, dar le-a folosit și într-un mod cu totul aparte, ca scriitoare și artistă. În jurnal, ea are conversații cu sine însăși despre cărțile pe care le scria în acel moment sau despre cele pe care intenționa să le scrie în viitor. Discută probleme concrete referitoare la intrigă sau la formă, la personaje și la compoziție, pe care le întâmpină atunci când scrie cărțile sau când le revizuieste. Poziția ei ca artistă și meritele căr-

ților sunt un subiect de dispută și niciun om prudent nu va îndrăzni să pretindă că poate aprecia cu precizie locul pe care îl ocupă un scriitor contemporan în panteonul literaturii. Unii critici sunt iritați, și cititorii mai puțin sofisticati rămân perplexi în fața romanelor ei de mai târziu. Dar nimeni nu poate nega că este o artistă serioasă și sunt mulți aceia care, precum profesorul Bernard Blackstone, nu au nicio îndoială că a fost „o mare artistă” și „a făcut extrem de bine ceea ce nimeni altcineva nici nu a încercat măcar să facă” și că „lumea ei va supraviețui așa cum supraviețuiește cristalul sub masa de stâncă zdrobitoare”.¹ Și este relevant pentru ceea ce am de spus în această prefată, că mulți dintre oamenii care nu pot înțelege sau ridiculizează romanele ei sunt de acord că în *The Common Reader*² sau în alte cărți de eseuri s-a dovedit a fi un critic literar absolut remarcabil.

Am parcurs cu atenție cele 26 volume de jurnale și am extras pentru a publica în acest volum, practic, tot ceea ce se referea la propriile ei scrieri. Și am mai inclus alte trei tipuri de fragmente.

Primul constă dintr-un anumit număr de pasaje în care își folosește în mod evident jurnalul ca metodă de a exersa sau de a-și încerca puterile în arta scrisului. Al doilea este format din câteva pasaje pe care, deși nu au o legătură directă sau indirectă cu scrierile ei, le-am selectat pentru că oferă cititorului o idee despre impactul direct al scenelor și persoanelor asupra gândirii ei, adică materia primă a artei sale. Și în a treia categorie am inclus mai multe pasaje în care comentează cărțile pe care le citește.

¹ Bernard Blackstone, *Virginia Woolf*, British Council & Longmans, Green, pp. 36, 37, 38. London, 1952.

² Volum de eseuri apărut în 1925. (*N. red.*)

Cartea aruncă o lumină asupra intențiilor, obiectivelor și metodelor Virginiei Woolf ca scriitoare. Ne oferă o imagine psihologică neobișnuită a producției artistice, privită din interior. Valoarea ei și interesul față de ea depind în mod firesc în mare măsură de valoarea și interesul care este acordat artei Virginiei Woolf. Dacă nu aş fi avut acordul profesorului Blackstone, nu aş fi redactat și publicat această carte. Virginia Woolf a fost o artistă serioasă și toate cărțile ei sunt opere de artă însemnate. Jurnalele oglindesc energia extraordinară, perseverența și concentrarea cu care s-a dăruit artei scrisului, precum și conștiințiozitatea neabătută cu care și-a scris, și-a rescris și iarăși rescris cărțile. *Valurile* mi se pare o mare operă de artă, de departe cea mai mare carte a ei. *Spre far* și *Între acte* sunt și ele opere pe deplin realizate, în timp ce altele, deși nu se ridică la același nivel de realizare, sunt, așa cum spuneam, „serioase” și vor merita întotdeauna să fie citite și studiate. Subliniez această opinie nu ca pe o judecată de valoare, ci ca pe o explicație a faptului că am publicat cartea.

În timp ce redactam jurnalul, am avut anumite ezitări, dacă să indic sau nu omisiunile din text, și am decis să nu le semnalez. Omisiunile și punctele de suspensie nu ar fi făcut decât să-l deruteze pe cititor. Aceasta mă obligă să revin la cele spuse mai înainte: cititorul trebuie să rețină în permanență că ceea ce are în față în acest volum este numai o mică parte din jurnale și că fragmentele au fost scoase dintr-o mare cantitate de consemnări care nu au legătură cu scrierile Virginiei Woolf. Dacă nu avem prezent în minte tot timpul acest fapt, cartea ne va oferi o viziune foarte distorsionată asupra vieții și a caracterului ei.

În jurnalele ei, Virginia Woolf nu indică unde se afla în momentul consemnărilor și, de fapt, nici nu are prea mare

importantă. Următoarele informații vor clarifica probabil orice îndoieli legate de o anumită situație. Din 1915 până în martie 1924 am locuit în Hogarth House, Richmond. În jurnale se menționează simplu „Hogarth”. În același timp, aveam și o locuință închiriată la Asheham House, în apropiere de Lewes în Sussex, menționată simplu, în jurnal, ca „Asheham”. De regulă, mergeam la Asheham numai la sfârșitul săptămânii și în vacanță. În 1919, contractul de închiriere de la Asheham House a expirat și am cumpărat o casă: Monks House, Rodmell, lângă Lewes, unde ne-am mutat în septembrie 1919. În 1924 am vândut Hogarth House din Richmond și am închiriat locuința din Piața Tavistock numărul 52, W.C.1 (cartierul vestic central), menționată în jurnal pe scurt ca „Tavistock”; am locuit aici din martie 1924 până în august 1939, când ne-am mutat în Piața Mecklenburg, 37. În 1940, casa din Piața Mecklenburg a fost atât de rău avariata de bombardamente, încât am fost nevoiți să scoatem toate mobilele și am locuit până la moartea Virginiei Woolf, în 1941, la Monks House.

Anexez la această prefață un glosar de nume de persoane menționate în jurnal, care îl va ajuta pe cititor să înțeleagă la cine se face referire într-un anumit pasaj.

Leonard Woolf
1 ianuarie, 1953

GLOSAR DE NUME FOLOSITE ÎN JURNAL

Angelica	Angelica Bell, fiica Vanessei Bell, căsătorită cu David Garnett
Bob	R.C. Trevelyan
Bunny	David Garnett
Charleston	Casă în apropiere de Lewes, ocupată de Clive și de Vanesa Bell, situată la aprox. 12 km de Monks House, Rodmell
Clive	Clive Bell, soțul Vanessei
Dadie	G.W. Rylands
Desmond	Desmond MacCarthy
Duncan	Duncan Grant
Goldie	G. Lowes Dickinson
Gordon Square	Casa cu numărul 46, unde locuia familia Bell
Harold	Harold Nicolson
Hugh	Hugh Walpole
James	James Strachey
Julian	Julian Bell, fiul Vanessei, ucis în Spania
L.	Leonard Woolf

Lytton	Lytton Strachey
Maynard	John Maynard (ulterior lord) Keynes
Morgan	E.M. Foster
Nessa	Vanessa Bell, sora Virginiei Woolf
Ottoline sau Ott	Lady Ottoline Morrell
Piața Gordon	Casa de la nr. 46 unde locuiau soții Bell
Quentin	Quentin Bell, fiul Vanessei
Roger	Roger Fry
Sibyl	Lady Colefax
Sydney	Sir Sydney Waterlow
Tilton	Casă din apropiere de Lewes ocupată de Maynard și Lydia Keynes, aflată la aprox. 12 km de Monks House, Rodmell
Tom	T.S. Eliot
Vita	V. Sackville-Est (Dna Harold Nicolson)

1918

Luni, 4 august

Până să cumpăr un caiet în care să-mi consemnez primele impresii, mai întâi despre Christina Rosetti și apoi despre Byron, prefer să le notez aici. Un motiv este că nu prea mai am bani, căci am cumpărat Leconte de Lisle în cantități mari. Christina are marea distincție de a fi născută poetă, așa cum pare să știe și ea foarte bine. Dar, dacă i-aș intenta un proces lui Dumnezeu, ea ar fi prima martoră pe care aș cita-o. Este o lectură melancolică. Mai întâi, s-a înfometat de iubire, ceea ce înseamnă că și de viață; apoi, și de poezie, pentru a respecta ceea ce credea că îi cere religia ei. A avut doi pretendenți buni. Primul își avea particularitățile lui. Avea conștiință. Christina se putea căsători numai cu un creștin de o anumită nuanță. Dar nu putea să păstreze această nuanță mai mult de câteva luni la rând. În cele din urmă, a devenit romano-catolic și a fost pierdut. Încă și mai rău a fost cazul domnului Collins – un savant realmente încântător –, un eremit naiv, admirator devotat al Christinei, care nu ar fi putut să fie niciodată primit printre noi. Din acest motiv, ea putea numai să-l viziteze cu duioșie la locuința lui, ceea ce a și făcut până s-a sfârșit din viață. Poezia era și ea castrată. Se apucase să transpună psalmii în versuri și să-și pună poezia în slujba doctrinei creștine. Drept urmare, după cum cred eu, înfometase până la emaciere un talent inițial excelent, care nu-și dorea altceva decât să i se dea voie să-și asume o formă mult mai

rafinată decât, să zicem, cea a doamnei Browning. Scria cu mare ușurință, într-o manieră spontană, copilărească, așa cum este, în general, cazul cu talentele autentice încă incomplet dezvoltate. Avea puterea naturală de a cânta. Și mai și gândea. Avea fantezie. Și suntem destul de necuviincioși ca să presupunem că putea fi fără perdea, dar și plină de duh. Și, drept răsplată pentru toate sacrificiile ei, a murit în teroare, nesigură de mântuire. Mărturisesc că nu am făcut altceva decât să încep să citesc poeziile ei, îndreptându-mi în mod inevitabil atenția spre cele pe care le cunoșteam deja.

Miercuri, 7 august

Jurnalul de la Asheham îmi stoarce observații meticuloase despre flori, nori, găze și prețul ouălor; și, cum sunt singură, nu am ce alt eveniment că consemnez. Tragedia noastră a fost când am strivit o omidă; marea emoție a fost întoarcerea servitorilor ieri-seară de la Lewes, încărcăți cu toate cărțile despre război ale lui L. și cu o recenzie engleză pentru mine, cu părerea lui Brailsford despre Liga Națiunilor și a lui Katherine Mansfield, *Fericire (Bliss)*. Am aruncat jos *Fericirea* exclamând: „E terminată!” Nu prea văd cât de multă încredere în ea ca femeie sau ca scriitoare mai poate supraviețui după acest gen de nuvelă. Va trebui să mă împac cu acest gând. Mi-e teamă că mintea ei este o pojișcă foarte subțire de strat fertil, depus pe o stâncă foarte stearpă. *Fericirea* este destul de lungă ca să-i dea șansa să meargă mai adânc. Dar, în loc de aceasta, se mulțumește cu o deșteptăciune superficială; și întreaga concepție este săracă, ieftină, nu există viziunea – fie ea și imperfectă – unei minți interesante. Și scrie și prost. Iar efectul este, așa cum spuneam, că îmi lasă impresia unei ființe omenești insensibile și rigide. Am s-o citesc din nou, dar nu cred că

îmi voi schimba părerea. Va continua să facă lucruri de felul acesta, perfecte pentru satisfacția ei și a lui Murry. Acum mă simt ușurată că nu au venit. Sau este absurd să citești toate aceste critici la adresa ei într-un roman?

Oricum, am fost încântată să pot continua cu Byron al meu. Cel puțin, are virtuți bărbătești. De fapt, mă amuză să constat cât de ușor îmi pot imagina efectul pe care îl avea asupra femeilor – mai ales asupra celor mai prostuțe și fără educație, care nu-i puteau face față. Și erau și atât de multe care ar fi vrut să și-l adjudece! Încă de pe vremea când eram copil (așa cum ar spune Gertler, ca și când aceasta ar fi o dovadă că este o persoană cu totul remarcabilă), aveam obiceiul să citesc toată biografia cuiva și să-mi construiesc un personaj imaginar din fiecare nouă informație pe care o puteam obține despre acesta. În timpul acestei pasiuni, numele lui Cowper sau Byron, sau al oricui altcuiva se nimerea să fie, parcă țâșnea din cele mai neașteptate pagini. Și apoi, brusc, figura se distanța și rămânea numai unul dintre morții obișnuiți. Sunt foarte impresionată de calitatea extrem de proastă a poeziei lui B. – pe care Moore o citează aproape mut de admirație. De ce au considerat că versurile acestea de Album reprezintă focul cel mai sacru al poeziei? Abia dacă se citesc cu mai multă plăcere decât L.E.L. (Letitia Elizabeth Landon) sau Ella Wheeler Wilcox. Și l-au descurajat să facă ceea ce se pricepea mai bine, adică să scrie satiră. A venit acasă din Orient cu satire (parodii după Horațiu) și cu *Childe Harold* în valiză. Era convins că *Childe Harold* este cel mai bun poem care s-a scris vreodată. Dar în tinerețe nu a crezut niciodată în poezia lui: dovadă, în cazul unei persoane dogmatice atât de încrezute, că nu avea talent. Unii ca Wordsworth și Keats cred în aceasta la fel cum cred în orice altceva. Caracterul lui îmi amintește adesea puțin de Rupert Brooke, deși este în dezavantajul

lui Rupert. În orice caz, Byron avea o forță superbă; o dovedesc scrisorile lui. În multe privințe avea și un caracter frumos; deși nimeni nu a râs niciodată de aerul lui afectat, a început să semene mai mult cu Horace Cole decât ar fi fost de dorit. Numai o femeie ar fi putut râde de el, dar femeile îl venerau. Nu am ajuns încă la Lady Byron, dar presupun că nu-l ridiculiza, ci doar îl dezaproba. Și în felul acesta a devenit byroniană.

Vineri, 8 august

În lipsa unui interes pentru oameni, ceea ce ne face să fim senini și mulțumiți, ne putem mulțumi și cu Byron. După ce am arătat că sunt dispusă, după un secol, să mă îndrăgostesc de el, presupun că părerea mea despre *Don Juan* ar putea fi părtinitoare. Probabil că este poemul cu această lungime care se citește cel mai ușor dintre toate cele scrise vreodată; este o calitate pe care o datorează parțial naturii flexibile, galopante la întâmplare a metodei lui. Metoda în sine este o descoperire. Este ceea ce alții au căutat zadarnic – o formă elastică în care să încapă tot ceea ce ai dori să pui. Astfel, a putut să-și exprime stările sufletești așa cum le trăia; a putut să scrie orice îi trecea prin minte. Nu și-a propus să fie poetic și și-a salvat astfel geniul rău de romantismul fals și de imaginație. Când este serios, este sincer și poate aborda orice subiect dorește. Scrie 16 cânturi fără să cravașeze niciodată calul. Evident, avea mintea ascuțită pe care Sir Leslie, tatăl meu, ar fi numit-o o natură tipic masculină. Susțin că aceste genuri ilicite de cărți sunt mult mai interesante decât cărțile cuvinicioase care respectă cu religiozitate iluziile tot timpul. Totuși, nu pare un exemplu ușor de urmat și, într-adevăr, ca toate lucrurile gratuite și lesnicioase, numai cei cu adevărat iscusiți și maturi reușesc să le realizeze cu succes.

Dar Byron era plin de idei – o calitate care conferă duritate versului lui –, ceea ce mă face să pornesc în mici excursii în peisajul înconjurător sau în încăperea în mijlocul lecturii. Iar diseară voi avea plăcerea să-l termin, deși, ținând seama de faptul că am fost încântată aproape de fiecare strofă, nu știu sigur dacă chiar va fi o plăcere. Dar așa se întâmplă întotdeauna, indiferent dacă este vorba despre o carte bună sau proastă. Maynard Keynes afirma în mod similar că întotdeauna taie paginile cu reclamele de la sfârșit, ca să știe exact cât mai are de parcurs.¹

Luni, 19 august

Apropo, am terminat *Electra* de Sofocle, care tot zăcea pe aici, deși nu este chiar așa de înspăimântător de dificilă, la urma urmelor. Ceea ce mă impresionează întotdeauna din nou este natura admirabilă a povestirii. Parcă este de-a dreptul imposibil să *nu* faci o piesă de teatru bună din ea. Probabil că acesta este rezultatul intrigilor tradiționale care au fost îmbunătățite și eliberate de tot ceea ce era superfluu prin cizelarea efectuată de nenumărați actori, autori și critici, până a devenit precum o bucată de sticlă netezită de apa mării. De asemenea, dacă toți cei din public știu dinainte ce se va întâmpla, se pot exprima nuanțe mult mai subtile și se pot elimina multe cuvinte. În orice caz, sentimentul meu este întotdeauna că nu putem citi suficient de atent, că nu putem acorda suficientă importanță fiecărui rând sau fiecărei aluzii și că ariditatea aparentă este numai de suprafață. Desigur, rămâne problema descifrării emoțiilor greșite din text. Mă simt în general umilită când descopăr cât de mult este în stare să vadă

¹ Cărțile se publicau pe atunci sub formă de coli de tipar îndoite, iar, pentru a putea fi citite, fiecare pagină trebuia tăiată pe margine, ceea ce explică de ce Keynes tăia ultimele pagini ale cărții. (N. tr.)

Jebb. Singura mea îndoială este dacă nu cumva vede prea mult – așa cum cred că i se poate întâmpla cuiva cu o piesă englezească modernă proastă, dacă se apucă să lucreze la ea. Și, în sfârșit, farmecul deosebit al limbii grece rămâne la fel de puternic și la fel de greu de explicat ca întotdeauna. Simți diferența incomensurabilă dintre text și traducere la fiecare cuvânt. Eroina este aproape aceeași în Grecia ca și în Anglia. Este de genul lui Emily Brontë. Clitemnestra și Electra sunt în mod clar mamă și fiică și de aceea între ele ar trebui să existe o oarecare simpatie, dar probabil că simpatia prost îndrumată dă naștere celei mai aprige uri. E. este genul de femeie care pune familia mai presus de orice; pe tatăl său. Nutrește mai multă venerație pentru tradiție decât fiii casei și se simte născută de partea tatălui, nu a mamei. Este ciudat de remarcat că, deși convențiile sunt absolut false și ridicole, nu par niciodată meschine sau nedemne, așa cum sunt prezentate întotdeauna convențiile noastre englezești. Electra ducea o viață mult mai îngrădită decât femeile din epoca victoriană de mijloc, dar aceasta nu are niciun efect asupra ei, cu excepția faptului că o face să fie aspră și splendidă. Nu putea să iasă la plimbare singură; în cazul nostru, ar fi fost nevoie de o servitoare sau de o trăsură elegantă.

Marți, 10 septembrie

Deși nu sunt singura persoană din Sussex care îl citește pe Milton, intenționez să-mi scriu impresiile despre *Paradisul pierdut*, cât mai sunt încă la el. „Impresii” descrie foarte corect genul de lucruri care mi-au rămas în minte. Am lăsat necitite multe ghicitori. Am alunecat prea ușor mai departe ca să gust întreaga aromă. Cu toate acestea văd – și sunt de acord într-o oarecare măsură – că această aromă este răsplata celei mai subtile învățături. Și

mă frapează diferența dintre acest poem și oricare altul. Aceasta constă, cred eu, în sublima distanțare și impersonalitate a emoției. Nu am citit niciodată Cowper pe sofa, dar îmi pot imagina că *The Sofa*¹ este un substitut degradat pentru *Paradisul pierdut*. Substanța lui Milton este alcătuită în întregime din descrieri minunate, frumoase și magistrale ale trupurilor de îngeri, ale bățăliilor, zborurilor și locuințelor lor. Se descurcă bine în ceea ce privește oroarea, imensitatea, mizeria și sublimul, dar niciodată în privința pasiunilor inimii omenești. A existat, oare, vreodată un poem care să arunce atât de puțină lumină asupra propriilor bucurii și necazuri? Nu mă ajută cu nimic să-i judec viața; abia dacă simt că Milton a trăit sau i-a cunoscut pe bărbați și pe femei, cu excepția chestiunilor mărunte legate de căsătorie și de îndatoririle femeii. A fost primul dintre *masculiniști*², dar denigrarea lui izvorăște din propriul ghinion și pare un ultim cuvânt malițios în certurile lui casnice. Dar cât de rafinat, cât de puternic și de meticulos este totul!

Ce poezie? Îmi pot imagina că, după aceasta, până și Shakespeare va părea puțin tulburat, personal, pătimaș și imperfect. Îmi pot imagina că aceasta este esența din care sunt diluate apoi toate celelalte poezii. Finețea inexprimabilă a stilului, în care sunt perceptibile atâtea nuanțe una după alta, ne va ține privirile ațintite în continuare asupra lui, cu mult timp după ce s-a încheiat povestirea care se desfășoară la suprafață. Adânc, în străfunduri, sesizăm alte combinații, respingeri, fericiri și măiestrii. Mai mult chiar, dacă nu există nimic precum groaza lui Lady

¹ *The Sofa* este una din cele șase cărți ale poemului *The Task: A Poem*, în vers alb, publicat de William Cowper în 1785. (N. red.)

² Susținător al drepturilor bărbaților, care aderă la promovarea opiniilor, valorilor etc. specific masculine; antifeminist. (N. red.)

Macbeth sau urletul lui Hamlet, niciun fel de simpatie sau intuiție, personajele sunt maiestuoase; în ele se însumează mult din ceea ce au gândit oamenii despre locul nostru în univers, despre datoria noastră față de Dumnezeu, despre religia noastră.